

CHƯƠNG TRÌNH KHOA HỌC - CÔNG NGHỆ CẤP NHÀ NƯỚC
"KINH TẾ THỊ TRƯỜNG ĐỊNH HƯỚNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA"

MÃ SỐ: KX.01

ĐỀ TÀI KX. 01. 07
PHÁT TRIỂN CÁC LOẠI THỊ TRƯỜNG TRONG
NỀN KINH TẾ THỊ TRƯỜNG ĐỊNH HƯỚNG
XÃ HỘI CHỦ NGHĨA Ở VIỆT NAM

(BÁO CÁO TỔNG HỢP)

CHỦ NHIỆM ĐỀ TÀI: GS.TS. NGUYỄN ĐÌNH HƯƠNG

6549

21/9/2007

HÀ NỘI - 2005

THÔNG TIN CHUNG VỀ ĐỀ TÀI

1-Tên đề tài: *Phát triển các loại thị trường trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt nam* (Đề tài thuộc Chương trình khoa học - công nghệ cấp nhà nước giai đoạn 2001 – 2005; mã số: KX.01.07).

2- Cơ quan quản lý đề tài: Bộ Khoa học và Công nghệ

3- Cơ quan chủ trì đề tài: Trường Đại học Kinh tế quốc dân

4- Cơ quan phối hợp thực hiện đề tài

- Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh
- Viện Kinh tế học Việt Nam
- Tổng cục Thống kê
- Viện Nghiên cứu Quản lý kinh tế Trung ương
- Học viện Hành chính Quốc gia
- Viện Nghiên cứu Phát triển Kinh tế - Xã hội Hà Nội
- Viện Kinh tế Thành phố Hồ Chí Minh
- Trường Đại học Kinh tế Thành phố Hồ Chí Minh
- Viện Nghiên cứu Thương mại, Bộ Thương mại
- UBND thành phố Hà Nội
- UBND thành phố Hồ Chí Minh
- UBND thành phố Đà Nẵng
- UBND thành phố Hải Phòng
- UBND tỉnh Đồng Nai
- Hiệp hội Công thương thành phố Hà Nội
- Một số doanh nghiệp ở Hà Nội, TP. Hồ Chí Minh, Hải Phòng, Đà Nẵng, Đồng Nai, Bình Dương.

5- Ban Chủ nhiệm và tổ thư ký đề tài

5.1. Ban chủ nhiệm

- GS.TS. Nguyễn Đình Hương, Phó Chủ nhiệm Ủy ban Văn hoá, Giáo dục, Thanh niên, thiếu niên và nhi đồng Quốc hội, Chủ nhiệm đề tài.

- PGS.TS. Hoàng Văn Hoa, Trưởng phòng Quản lý Khoa học và HTQT, Trường Đại học Kinh tế Quốc dân, Phó Chủ nhiệm đề tài

- GS.TS. Mai Ngọc Cường, Trường Đại học Kinh tế Quốc dân, uỷ viên.

- TS. Phạm Hồng Chương, Trường Đại học Kinh tế Quốc dân, uỷ viên .

- PGS.TS. Vũ Đình Thắng, Trường Đại học Kinh tế Quốc dân, uỷ viên.

- PGS.TS. Nguyễn Văn Tài, Trường Đại học Kinh tế Quốc dân, uỷ viên.

- PGS.TS. Phạm Quý Thọ, Trường Đại học Kinh tế Quốc dân, uỷ viên.

- PGS.TS. Phạm Thị Quý, Trường Đại học Kinh tế Quốc dân, uỷ viên.

- GS.TS. Hoàng Đức Thân, Trường Đại học Kinh tế Quốc dân, uỷ viên.

5.2. Tổ thư ký đề tài.

- PGS. TS. Hoàng Văn Hoa, Trường đại học KTQD, tổ trưởng

- TS. Phạm Hồng Chương, Trường đại học KTQD, tổ viên

- Ths. Phạm Minh Thảo, Trường đại học KTQD, tổ viên

6- Thời gian thực hiện đề tài: Năm 2001 - 2004

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

BĐS	: Bất động sản	NHNN	: Ngân hàng nhà nước
CNH	: Công nghiệp hoá	NHTM	: Ngân hàng thương mại
CN	Công nghệ	NHTMCP	: Ngân hàng thương mại cổ phần
CNXH	: Chủ nghĩa xã hội	NK	: Nhập khẩu
CK	: Chứng khoán	NSNN	: Ngân sách nhà nước
CTCK	: Công ty chứng khoán	QD	: Quốc doanh
DN	: Doanh nghiệp	QSD	: Quyền sử dụng
DNNN	: Doanh nghiệp nhà nước	SGDCK	: Sở giao dịch chứng khoán
DNTM	: Doanh nghiệp thương mại	TCTD	: Tài chính tín dụng
DNTN	: Doanh nghiệp tư nhân	TMDV	: Thương mại dịch vụ
DTBB	: Dự trữ bắt buộc	TP	: Thành phố
DVVL	: Dịch vụ việc làm	TPKB	: Tín phiếu kho bạc
EU	: Liên minh châu Âu	TTCK	: Thị trường chứng khoán
GCN	: Giấy chứng nhận	TTGDCK	: Trung tâm giao dịch chứng khoán
HCSN	: Hành chính sự nghiệp	TTNTLNH	: Thị trường ngoại tệ liên ngân hàng
HĐH	: Hiện đại hoá	TTTT	: Thị trường tín dụng
KBNN	: Kho bạc nhà nước	TTTT	: Thị trường tiền tệ
KH	: Khoa học	TBCN	: Tư bản chủ nghĩa
KH&ĐT	: Kế hoạch và Đầu tư	UBCKNN	: Ủy ban chứng khoán Nhà nước
KTNN	: Kinh tế nhà nước	USD	: Đô la Mỹ
KTQD	: Kinh tế quốc dân	NDT	: Đồng Nhân dân tệ
KTTN	: Kinh tế tư nhân	VND	: Đồng Việt Nam
FDI	: Đầu tư trực tiếp nước ngoài	XK	: Xuất khẩu
LNH	: Liên ngân hàng	XNK	: Xuất nhập khẩu
LT	: Lương thực	XHCN	: Xã hội chủ nghĩa
NĐ	: Nghị định	WTO	: Tổ chức thương mại thế giới

DANH MỤC CÁC BIỂU

- Biểu 1: Kim ngạch xuất nhập khẩu của Việt Nam thời kỳ 1980-2004
- Biểu 2: Cơ cấu thị trường xuất khẩu chủ yếu của Việt Nam
- Biểu 3: Tổng phí bao hiểm nhân thọ và phi nhân thọ toàn thị trường
- Biểu 4: Tốc độ tăng khối lượng vận tải
- Biểu 5: Dân số trong tuổi lao động qua các cuộc tổng điều tra dân số
- Biểu 6 : Cơ cấu một số nhóm tuổi đặc trưng của cung lao động qua các cuộc tổng điều tra dân số và kết quả dự báo
- Biểu 7: Cơ cấu lao động theo trình độ chuyên môn kỹ thuật năm 2003
- Biểu 8: Số người đủ 15 tuổi trở lên có việc làm thường xuyên thời kỳ 1996-2001
- Biểu 9: Tỷ lệ thất nghiệp theo trình độ chuyên môn kỹ thuật, năm 1999
- Biểu 10: Tỷ lệ thất nghiệp ở thành thị và tỷ lệ sử dụng thời gian lao động ở khu vực nông thôn
- Biểu 11: Phát triển nhà ở đô thị nước ta giai đoạn 1991 - 2000
- Biểu 12: Hình thức sở hữu nhà ở tại TP. Hồ Chí Minh
- Biểu 13: Diện tích nhà ở xây dựng mới qua các năm ở TP. Hà Nội
- Biểu 14: Tốc độ tăng huy động vốn và sử dụng vốn thời kỳ 1995-2003
- Biểu 15: Thống kê tình hình niêm yết chứng khoán đến ngày 31/12/2003

PHẦN MỞ ĐẦU

I- SỰ CẦN THIẾT VÀ Ý NGHĨA CỦA ĐỀ TÀI.

Đại hội lần thứ VI (năm 1986) của Đảng là một bước đột phá về tư duy lý luận, khởi nguồn cho sự hình thành và từng bước phát triển các loại thị trường ở nước ta. Đến đại hội toàn quốc lần thứ IX (năm 2001), Đảng ta đã xác định: hình thành và phát triển đồng bộ các loại thị trường là một yêu cầu tất yếu của nền kinh tế thị trường định hướng XHCN ở nước ta.

Thực tiễn của quá trình đổi mới ở nước ta thời gian qua đã cho thấy sự cần thiết phải xây dựng đầy đủ các loại thị trường để nền kinh tế thị trường định hướng XHCN vận hành một cách thông suốt, có hiệu quả. Sau gần 20 năm đổi mới, hệ thống các loại thị trường ở nước ta đang hình thành và phát triển. Một số thị trường đã phát triển tương đối hoàn chỉnh, có đầy đủ các yếu tố của thị trường hiện đại (như thị trường hàng hoá và dịch vụ). Trong khi đó, nhiều loại thị trường còn rất sơ khai, chưa thực sự hình thành đồng bộ, (như thị trường khoa học và công nghệ) hoặc bị méo mó (như thị trường bất động sản). Đại hội lần thứ IX của Đảng và Hội nghị trung ương 9 (khoá IX) đã đề ra yêu cầu tiếp tục tạo lập đồng bộ các yếu tố thị trường, *“thúc đẩy sự hình thành, phát triển và từng bước hoàn thiện các loại thị trường theo định hướng XHCN, đặc biệt quan tâm các thị trường quan trọng nhưng hiện chưa có hoặc còn sơ khai như: thị trường lao động, thị trường chứng khoán, thị trường bất động sản, thị trường khoa học và công nghệ”*¹.

Cho đến nay, đã có rất nhiều công trình nghiên cứu về một số loại thị trường riêng biệt ở nước ta. Một số công trình nghiên cứu cũng đã đề xuất các giải pháp phát triển các loại thị trường nhưng chưa có đề tài nào nghiên cứu một hệ thống thị trường toàn diện và đồng bộ.

Về mặt lý luận, phát triển các loại thị trường trong nền kinh tế thị trường định hướng XHCN là vấn đề hoàn toàn mới mẻ, chưa từng có tiền lệ trong lịch sử phát triển kinh tế ở nước ta và thế giới. Nhiều vấn đề lý luận cần được tiếp tục nghiên cứu làm rõ. Về thực tiễn, việc phát triển các loại thị trường ở nước ta đang là vấn đề rất bức xúc nhằm tạo lập và hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường, thúc đẩy tăng trưởng kinh tế. Vì vậy, đề tài **“Phát triển các loại thị trường trong nền kinh tế thị trường định hướng XHCN ở Việt Nam”** có ý nghĩa lý luận và thực tiễn sâu sắc.

---

¹ Đảng Cộng sản Việt Nam, Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ IX, Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia, Hà Nội, năm 2001, trang 100.

II- MỤC TIÊU NGHIÊN CỨU CỦA ĐỀ TÀI

Đề tài có các mục tiêu cơ bản sau đây:

- Xác định các loại thị trường cơ bản và đặc điểm của chúng trong nền kinh tế thị trường định hướng XHCN.
- Đánh giá đúng thực trạng của các loại thị trường cơ bản ở nước ta hiện nay.
- Đề xuất các giải pháp và kiến nghị nhằm phát triển các loại thị trường định hướng XHCN một cách đồng bộ.

III- PHẠM VI NGHIÊN CỨU CỦA ĐỀ TÀI.

Phát triển các loại thị trường trong nền kinh tế thị trường định hướng XHCN là một vấn đề mới và phức tạp, có liên quan đến nhiều vấn đề kinh tế - chính trị - xã hội và văn hoá. Tuy nhiên, theo phạm vi nghiên cứu của đề tài này, chúng tôi chỉ tập trung nghiên cứu một số vấn đề chủ yếu là:

- Tổng kết lý luận và kinh nghiệm thực tiễn về phát triển các loại thị trường ở nước ta trong thời gian qua, phân loại và làm rõ đặc trưng của các loại thị trường trong nền kinh tế thị trường định hướng XHCN ở nước ta.

- Đánh giá thực trạng một số loại thị trường cơ bản trong nền kinh tế thị trường định hướng XHCN ở nước ta hiện nay, trong đó *tập trung nghiên cứu năm loại thị trường cơ bản: thị trường hàng hoá và dịch vụ, thị trường lao động, thị trường bất động sản, thị trường tài chính, thị trường khoa học và công nghệ.*

- Đề xuất một số giải pháp và kiến nghị để thúc đẩy sự hình thành và phát triển đồng bộ các loại thị trường cơ bản ở nước ta.

IV- PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU CỦA ĐỀ TÀI.

Để thực hiện được mục tiêu nghiên cứu đã đề ra, đề tài sử dụng các phương pháp nghiên cứu và cách tiếp cận chủ yếu sau đây:

1. Phương pháp tổng hợp, phân tích kinh tế: trên cơ sở tổng hợp, phân tích một số công trình đã nghiên cứu của một số nước trên thế giới và Việt Nam để rút ra những vấn đề lý luận liên quan đến đề tài.

2. Phương pháp nghiên cứu so sánh, phương pháp lịch sử và phương pháp logic nhằm phân tích, so sánh đặc điểm của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam với các nền kinh tế thị trường nói chung; so sánh, phân tích đặc trưng của các loại thị trường cơ bản trong nền kinh tế thị trường định hướng XHCN ở nước ta.

Phương pháp điều tra thống kê, mô hình hoá để rút ra những kết luận có tính khoa học trong việc đánh giá thực trạng và đề xuất các giải pháp phát triển các loại thị trường ở nước ta. Trên cơ sở đó, đề tài đề xuất các giải pháp và kiến nghị phù hợp, có tính khả thi cao.

Đề tài đã tổ chức điều tra, khảo sát về quá trình phát triển và phạm vi hoạt động của một số loại thị trường cơ bản ở nước ta như:

- Thị trường hàng hóa và dịch vụ
- Thị trường lao động
- Thị trường bất động sản
- Thị trường tài chính
- Thị trường khoa học và công nghệ.

Phạm vi điều tra khảo sát: Đề tài tiến hành khảo sát về thực trạng phát triển các loại thị trường cơ bản ở một số tỉnh, thành phố như: Hà Nội, Hải Phòng, Đà Nẵng, TP. Hồ Chí Minh và Đồng Nai.

Đề tài tham gia cùng với Ban chủ nhiệm Chương trình KX. 01 đi khảo sát về kinh tế thị trường và các loại thị trường tại các nước có nền kinh tế chuyển đổi và các nước trong khu vực như Trung Quốc, Hungary, Malaixia, và một số địa phương trong nước như: Quảng Nam, Cần Thơ, An Giang, TP. Hồ Chí Minh.v.v.; tham gia các cuộc hội nghị, hội thảo khoa học có liên quan đến nội dung nghiên cứu của đề tài.

Nội dung điều tra khảo sát:

- Tìm hiểu về thực trạng phát triển, các điều kiện phát triển các loại thị trường ở một số nước.
- Khảo sát đặc trưng và mức độ phát triển của một số loại thị trường cơ bản ở một số địa phương.
- Phỏng vấn (theo mẫu phiếu phỏng vấn) cán bộ quản lý, chủ doanh nghiệp, cán bộ quản lý ở một số địa phương về thực trạng, xu hướng và giải pháp phát triển của một số loại thị trường cơ bản.

3. Đề tài sử dụng phương pháp chuyên gia, tổ chức các cuộc hội thảo khoa học, các cuộc hội nghị để thu thập ý kiến của các nhà quản lý, các nhà khoa học về thực trạng, xu hướng phát triển và giải pháp phát triển các loại thị trường trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam. Ngoài các cuộc hội nghị, tọa đàm trong phạm vi hẹp, đề tài đã tổ chức thành công hai cuộc hội thảo quy mô lớn, có sự tham gia của nhiều nhà khoa học, nhà quản lý ở Trung ương và địa phương.

V- SẢN PHẨM CỦA ĐỀ TÀI

- Báo cáo tổng hợp đề tài
- Báo cáo tóm tắt đề tài
- Bản kiến nghị của đề tài
- Các kỹ yếu hội thảo khoa học của đề tài
- Các phụ lục (kết quả nghiên cứu của các đề tài nhánh, các chuyên đề, báo cáo điều tra, khảo sát)
- Đề tài đã công bố 14 bài báo trên các tạp chí khoa học trong nước.
- Đề tài đã tổ chức biên tập và xuất bản hai cuốn sách: (1) *Thị trường lao động Việt Nam - Thực trạng và các giải pháp phát triển* (PGS.TS. Phạm Quý Thọ chủ biên), Nhà xuất bản Lao động, Hà Nội, năm 2003; (2) *Hoàn thiện môi trường thể chế phát triển đồng bộ các loại thị trường trong điều kiện hội nhập kinh tế khu vực và thế giới* (GS.TS. Nguyễn Đình Hương chủ biên), Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia, Hà Nội, năm 2003;
- Trên cơ sở kết quả nghiên cứu của đề tài, dự kiến năm 2005, đề tài sẽ xuất bản cuốn sách : *Thực trạng và giải pháp phát triển các loại thị trường ở Việt Nam do Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia ấn hành.*
- Một số tài liệu liên quan khác như kết quả thu thập, tổng hợp các công trình nghiên cứu, tài liệu dịch, nhiều báo cáo khoa học đăng trên các kỹ yếu khoa học.

VI- KẾT CẤU CỦA ĐỀ TÀI

Ngoài phần mở đầu, kết luận, bản kiến nghị, phụ lục, đề tài gồm có 3 phần chính sau đây:

- *Phần thứ nhất:* Một số vấn đề lý luận cơ bản về phát triển các loại thị trường trong nền kinh tế thị trường.
- *Phần thứ hai:* Thực trạng phát triển các loại thị trường ở nước ta hiện nay.
- *Phần thứ ba:* Quan điểm, phương hướng và giải pháp phát triển các loại thị trường ở Việt Nam.

PHẦN THỨ NHẤT

MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN CƠ BẢN VỀ PHÁT TRIỂN

CÁC LOẠI THỊ TRƯỜNG TRONG NỀN KINH TẾ THỊ TRƯỜNG

I. LÝ LUẬN CƠ BẢN VỀ KINH TẾ THỊ TRƯỜNG VÀ HỆ THỐNG THỊ TRƯỜNG.

I.1. Khái niệm về thị trường và kinh tế thị trường.

Kinh tế thị trường là sản phẩm của sự phát triển xã hội loài người, nó là hình thức phát triển cao của kinh tế hàng hoá. Nếu kinh tế hàng hoá giản đơn chỉ dừng lại ở sự trao đổi thì kinh tế thị trường đã có những bước tiến vượt bậc về bản chất. Kinh tế thị trường thực hiện phân bổ các nguồn lực của xã hội thông qua cơ chế thị trường được chi phối bởi các quy luật cơ bản là quy luật giá trị, quy luật cung cầu và quy luật cạnh tranh. Các quan hệ mang tính áp đặt, cống nạp, cưỡng đoạt của kinh tế tự nhiên đã được thay bằng quan hệ thị trường ngang giá, trao đổi hàng hoá - tiền tệ. Lực lượng sản xuất phát triển được hỗ trợ bởi một hệ thống các thể chế thị trường nhằm đảm bảo cho nền kinh tế vận hành một cách có hiệu quả nhất.

Lý luận về nền kinh tế thị trường đã được các nhà nghiên cứu kinh tế phân tích khá đầy đủ và sâu sắc. Dưới đây chỉ tập trung khẳng định lại ba vấn đề có tính khái quát là:

Thứ nhất, kinh tế thị trường là một sự phát triển mang tính tất yếu. Sự hiện diện (hay thừa nhận) của kinh tế thị trường tại tất cả các quốc gia trên thế giới cho thấy kinh tế thị trường có sức sống mãnh liệt và là bước phát triển tự nhiên mang tính quy luật trong lịch sử nhân loại. Từ những mầm mống phát sinh trong nền kinh tế phong kiến, sự phát triển của lực lượng sản xuất đã phá vỡ những kết cấu phong kiến, thúc đẩy tự do hoá kinh tế và thiết lập vững chắc quan hệ hàng hoá tiền tệ. Tích lũy tư bản, quá trình công nghiệp hoá đã biến mọi yếu tố của sản xuất thành hàng hoá. Kinh tế thị trường luôn tồn tại và phát triển ngay cả khi một quốc gia nào đó không thừa nhận nó (Kolotco, 2004). Những động lực phát triển mang tính nội sinh đã giúp cho kinh tế thị trường trở thành tất yếu.

Thứ hai, kinh tế thị trường có khả năng thích ứng với các hình thái xã hội khác nhau. Có thể nhận thấy tính đa dạng của các nền kinh tế thị trường hiện nay tại các quốc gia với những sự khác biệt về cơ cấu sở hữu và cấu trúc xã hội. Quá trình phát triển kinh tế thị trường đã cho thấy cơ chế kinh tế thị trường có thể phát huy tác dụng tích cực của nó với những chủ thể kinh tế khác nhau: cá thể, tiểu chủ, tư bản